

ŠTÚDIE

VOJNA O BABENBERSKÉ DEDIČSTVO A ŠTEFAN V.

ANGELIKA HERUCOVÁ

HERUCOVÁ, Angelika. The war over the Babenberg Heritage and Stephen V. *Historický časopis*, 2017, 65, 1, pp. 3-24, Bratislava.

The paper focuses in a wider context on the foreign politics of the Kingdom of Hungary during the reign of Stephen V with an emphasis on his visit to Kraków. It elucidates the situation in Central Europe from the 1250s to 1270s, when Stephen ascended to the throne, as well as the circumstances, which led to the events of his reign. It recounts the causes, aims, course and diplomatic methods of the Hungarian delegation during their visit to Kraków, the role of St Stanislaw in the Polish environment, the reasons for their achievements, and the results of them succeeding in making the Duke of Kraków an ally.

Key words: Kingdom of Hungary. 13th century. Stephen V. St Stanislaw. War of the Babenberg Succession. Přemysl Otakar II.

Uhorský kráľ Štefan V., samostatne vládnucci v rokoch 1270 až 1272, je pokladaný za hybnú silu obnovenia konfliktu známeho ako vojna o babenberské dedičstvo. Tá býva štandardne datovaná od smrti posledného Babenberga Fridricha II. po bitku na Moravskom poli a delená na štyri fázy: 1247 – 1254, 1254 – 1260, 1260 – 1270 a 1270 – 1278.¹ Hlbšou analýzou je možné niektoré jej aspekty prehodnotiť.

Štefan V. počas svojej krátkej vlády ovplyvnil smerovanie Uhorského kráľovstva aj celej strednej Európy.² Jedným z určujúcich momentov bola aj jeho návšteva Krakova a stretnutie s kniežaťom Boleslavom V. Hanblivým v auguste 1270, na ktorú som sa viac zamerala. Kritickou analýzou zachovaných zmienok a komparáciou s porovnateľnými

1 Podľa MARSINA, Richard. Přemysl Otakar II. a Uhorsko. In *Folia Historica Bohemica*, 1979, roč. 1, s. 37-65. Pozri aj MIKA, Norbert. *Walka o spadek po Babenbergach 1246 – 1278*. Racibórz : Wydawnictwo WAW, 2008.

2 Obdobie vlády Štefana V. býva viac-menej marginalizované. Porovnaj SOMMER, Peter – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef et al. *Přemyslovci : Budování českého státu*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 9788071063520. V tejto práci, ktorá má 880 strán, je Štefan V. spomínaný v jednej vete. Pozri aj ZÁBORSKÝ, Jonáš. *Dejiny kráľovstva Uhorského od počiatku do časov Žigmundových*. Bratislava : Slovart, 2012. ISBN 9788055604077; MARSINA, ref. 1, s. 48-49; ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II. : Král na rozhraní věků*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 147-152. ISBN 9788074221187.

udalost'ami som sa pokúsila rámcovo rekonštruovať jej priebeh, symbolický či diplomatický význam a dôsledky, ako aj vysvetliť motiváciu Štefana V. pri následnej obnove bojom s českým kráľom. Vychádzala som pritom z listín uhorskej a českej kráľovskej kancelárie,³ hlavne z mierových zmlúv z roku 1271⁴ a donácií Štefana V.,⁵ ako aj z českých, ríšskych (rakúskych a štajerských) i poľských kroník a letopisov.⁶ V doterajšej staršej⁷ aj novšej⁸ literatúre bola českému kráľovi Přemyslovi Otakarovi II. a vojne o babenberské dedičstvo (málokedy s dôrazom na roky 1270 – 1272) venovaná väčšia pozornosť než uhorskému kráľovi Štefanovi V.

-
- 3 Hlavne listiny v databáze Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, Diplomatiikai Levéltár/Diplomatiikai Fényképgyűjtemény [ďalej MNL OL DL/DF], edované WENZEL, Gustav (ed.). *Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus* [ďalej CDC]. Pest – Budapest : Eggenberger Ferdinánd Akadémiai, II/1861; III/1862; VII/1869; XII/1874. FEJÉR, Georgius (ed.). *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* [ďalej CDH]. Buda : b. v., VI/1829; V/1829; VII/5-1841; MARSINA, Richard (ed.). *Codex Diplomaticus et epistolaris Slovaciae II.* [ďalej CDSI]. Bratislava : Obzor, 1987; FRIEDRICH, Gustav (ed.). *Codex Diplomaticus et Epistolaris Regni Bohemiae II.* [ďalej CDB]. Praha : Typis Aloisii Wiesneri, 1912; BOCZEK, Antonius (ed.). *Codex Diplomaticus et Epistolaris Moraviae III.* [ďalej CDM]. Olomouc : Typographia Aloisii Skarnitzl, 1841; EMLER, Josef (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II.* [ďalej RBM]. Praha : Typis Gregerianis, 1882; SMIČIKLAS, Tade (ed.). *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae V.* [ďalej CDRC]. Zagreb : Dioničke tiskare, 1907.
 - 4 CDH V/1, ref. 3, s. 117; RBM II, ref. 3, s. 255-301; CDC III, ref. 3, č. 152, s. 250.
 - 5 Napríklad CDC XII, ref. 3, č. 39, s. 434; CDH V/1, ref. 3, s. 99-102.
 - 6 Hlavne PALACKÝ, František (ed.). *Cosmæ chronicon Boemorum cum continuatoribus.* In *Fontes rerum bohemicarum II.* [ďalej FRB]. Praha : Museum Království Českého, 1874; PERTZ, George H. (ed.). *Hermannii Althensis Annales.* In *Monumenta Germaniae Historica [ďalej MGH] SS XVII.* Hanover : A. Hahnian 1861, s. 381-407; BIELOWSKI, August (ed.). *Monumenta Poloniae Historica [ďalej MPH].* Lvov : Gubbrynowicz i Schmidt, I/1864, II/1872, III/1878; KĘTRZYŃSKI, Wojciech (ed.). MPH IV. Lvov : Gubbrynowicz i Schmidt, 1884.
 - 7 PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého. II./6. – 10.* Praha : Odeon, 1968; ZÁBORSKÝ, ref. 2; CHALOUPECKÝ, Václav. *Uherská politika Přemysla Otakara II.* In *Od pravěku k dnešku : Sborník prací z dějin československých.* Praha : Historický klub, 1930; WŁODARSKI, Bronisław. *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII i początkach XIV wieku (1250 – 1306).* Kraków : b. v., 1931; MARSINA, ref. 1, s. 37- 65; ŽEMLIČKA, Jozef. *Století posledních Přemyslovců.* 1. vydanie. Praha : Panorama, 1986.
 - 8 LECHNER, Karl. *Die Babenberger : Markgrafen und Herzoge von Österreich 976 – 1246.* Wien; Köln; Weimar : Böhlau, 1992. ISBN 3205985699; SZÚCS, Jenő. *Az utolsó Árpádok.* Budapest : MTA Történettudományi Intézet, 1993. ISBN 9789633892718; WYROZUMSKI, Jerzy. *Beteiligung polnischer Fürsten am Kampf um das Erbe der Babenberger.* In *Studia Austro-Polonica 5.* Kraków, 1996, s. 7-21; KOSZTOLNYIK, Zoltán J. *Hungary in the Thirteenth Century.* New York : Columbia University Press, 1996. ISBN 088033367; KUZMOVÁ, Stanislava. *Kult svätého Stanislava a Uhorsko.* In *MEDEA*, 1999, roč. 3, s. 51-61; HOMZA, Martin – SROKA, Stanislaw. *Historia Scepusii.* Vol. 1. Bratislava : KSD FIF UK; Kraków : IH UJ, 2009. ISBN 9788096894826; VARGA, Gábor. *Ungarn und das Reich vom 10. bis zum 13. Jahrhundert.* München : Verlag Ungarisches Institut, 2003. ISBN 3929906597; KOMAC, Andrej. *Od mejne grofije do dežele. Ulrik III. Spanheim in Kranjska v 13. stoletju.* Ljubljana : Založba ZRC, 2006. ISBN 9616568442; VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české II.* Praha : Paseka, 2000. ISBN 9788074320330; VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české III.* Praha : Paseka, 2002. ISBN 8071854336; ŽEMLIČKA, ref. 2; SCHEIBELREITER, Georg. *Die Babenberger. Reichsfürsten und Landesherren.* Wien a i. : Böhlau, 2010. ISBN 9783205785736; DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan. *Přemyslovský dvůr : život knížat, králů a rytířů ve středověku.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny; Historický ústav AV ČR, 2014. ISBN 9788074222764.

Vojna o babenberské dedičstvo do roku 1260

V prvej polovici 13. storočia vládli vo východnej časti strednej Európy štyri rody:⁹ Babenbergovci v Rakúsku a Štajersku,¹⁰ Přemyslovci v Českých krajinách,¹¹ Piastovci v kniežatstvách necentralizovaného Poľska¹² a Arpádovci v Uhorskom kráľovstve.¹³ V 30. rokoch 13. storočia rakúsky vojvoda Fridrich II. Bojovný vyvolal vojnu s Bavorskom a s uhorským kráľom Belom IV.; český kráľ Václav I. proti nemu zasahoval v Rakúsku s vlastnými záujmami o naddunajské územia.¹⁴ Situáciu si všimli cisár aj pápež, no ich intervencia nemala dlhodobý účinok. Počas mongolského vpádu do Uhorska Fridrich II. využil situáciu, zajaľ suitu utekajúceho Bela IV. a vymohol si od neho okrem iného uhorské pohraničné komitáty.¹⁵ V bojoch o ne 15. júna 1246 v bitke pri Litave Fridrich II. padol. Bol to posledný mužský potomok Babenbergovcov.¹⁶

Vymretím rodu vzniklo v strednej Európe mocenské vákuum. Podľa *Privilegium minus* bol titul rakúskeho vojvodu dedičný v mužskej aj ženskej línii, ale Fridrich bol bezdetný. Mal právo vybrať si svojho následníka, ale nespravil to.¹⁷ Nároky si mohol robiť prípadný manžel Fridrichovej sestry Margaréty, ale aj manžel Gertrúdy, dcéry Fridrichovho zosnulého staršieho brata Henricha.¹⁸ Margaréta bola v tom čase skoro päť rokov vdovou po rímskom kráľovi Henrichovi VII.¹⁹ a najprv sa s ňou nepočítalo. Gertrúda sa tesne po strýkovej smrti vydala za následníka českého trónu Vladislava, ale ten krátko na to v roku 1247 zomrel.²⁰ Cisár aj pápež mohli zasahovať pri výbere nástupcu

9 JOHNSON, Lonnie R. *Central Europe : Enemies, Neighbors, Friends*. Oxford : University Press, 1996, s. 32. ISBN 9780195148251.

10 Rakúsko bolo oddelené od Bavorska v roku 1156 a bolo súčasťou Svätej rímskej ríše s výnimočnými výsadami. LECHNER, ref. 8, s. 155-170.

11 Dedičnosť kráľovského titulu a lénny vzťah k Rímskej ríši mali potvrdený od roku 1212 Zlatou bulou sicílskou. Zlatá bula sicílska. CDB II, ref. 3, č. 96, s. 92-94.

12 Cisár tradične pokladal poľské územie za ríšsku sféru vplyvu. Jednotlivé piastovské kniežatá sa vo vzťahu k nemu líšili od silnej naviazanosti (Sliezska) až po viac-menej emancipované postavenie (Malopoľsko). SZCZUR, Stanisław. *Historia Polski średniowiecze*. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2008. ISBN 8308032729; DVORNÍK, František. *Zrod střední a východní Evropy. Mezi Byzancí a Římem*. Praha : Prostor, 2008. ISBN 9788072601950.

13 Roku 1241 si cisár Fridrich II. vymohol od Bela IV. lénnu prisahu výmenou za prísľub pomoci proti Mongolom, ale pápežská kúria ju na Belovu žiadosť (keďže mu nepomohol) vyhlásila za neplatnú. PRAŽÁK, Richard. *Legendy a kroniky koruny uherské*. Praha : Vyšehrad, 1988, s. 298.

14 Podľa niektorých na žiadosť tamojšej nespokojnej šľachty. ŽEMLIČKA, ref. 2, s. 45, 56.

15 VARGA, ref. 8, s. 270. Pozri aj ZÁBORSKÝ, ref. 2, s. 398.

16 LECHNER, ref. 8, s. 291-296.

17 Privilegium minus. APPELT, Heinrich et al. (ed.). MGH DD F I, č. 151, s. 255-260.

18 Henrich zomrel skôr ako ich otec Leopold VI., takže nikdy nevládol. FMG – Austria [online], url:[fmg.ac/Projects/MedLands/AUSTRIA.htm] [cit. 2015-05-10].

19 Synovi cisára Fridricha II. DIENST, Heide. Margarethe von Österreich. In *Neue deutsche Bibliographie*, XVI. [online] Berlin 1990, s. 152-154, url:[www.deutsche-biographie.de/sfz58183.html] [cit. 2015-05-10].

20 FRB II., ref. 6, s. 286. Pápežský dišpenz dostali už koncom roka 1244. V tom čase ešte nešlo o riešenie nástupníckej otázky, dôvodom bola snaha o ukončenie rakúsko-českého konfliktu. FMG – Austria, ref. 18. Kúria tým skrížila plány cisára Fridricha II., ktorý si chcel Gertrúdu zobrať a posilňovala tak svoj vzťah s českým kráľom. ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců*. 2. vydanie. Praha : Melantrich, 1998, s. 68. ISBN 8070232811.

v Rakúsku a Štajersku,²¹ ibaže sa v tom čase sporili – už v roku 1245 pápež cisára Fridricha II. exkomunikoval.²² Súperenie o babenberské dedičstvo sa zmenilo na súperenie pápeža s cisárom o presadenie svojho kandidáta, keďže ani štajerská a rakúska šľachta nebola v otázke nástupníctva zajedno. Po Vladislavovej smrti pápež Inocent IV. podporil nároky, ktoré si robil uhorský kráľ,²³ ale Gertrúda si s oporou časti domácej šľachty vybrala za manžela Hermana VI. Bádenského.²⁴ Ten sa načas stal právoplatným rakúskym a štajerským vojvodom, lenže v roku 1250 zomrel.²⁵ Smrťou cisára Fridricha II. v tom istom roku začalo interregnum v Svätej rímskej ríši, ktoré skončilo až zvolením Rudolfa Habsburského za rímskeho kráľa v roku 1273.²⁶ Po štyroch rokoch sa situácia vrátila do stavu, ktorý nastal po smrti Fridricha II. Babenberského. Obe uznané dedičky boli slobodné. Vonkajšie vplyvy zo západu zoslabli. Kto získal post vojvodu bolo viac-menej v rukách šľachty a otázkou vojenskej prevahy. Aj keď si určité nádeje robili bavorskí Wittelsbachovci, dynastické meranie síl zostalo medzi Přemyslovcami a Arpádovcami.

Príťažlivosť ovládnutia niekdajších babenberských území zvyšovalo salzburské arcibiskupstvo či ich hospodársky význam – cestné obchodné spojenia a tradičná ťažba soli. Na budúceho vojvodu v rakúskych krajinách prechádzalo *Privilegium minus*.²⁷ Zaručovalo vysoký stupeň suverenity a robilo z neho ríšskeho vazala s veľmi voľnou väzbou na cisára. Cisár Fridrich II. rozšíril *Privilegium minus* aj na Štajersko a pôvodne sa pomýšľalo na povýšenie Rakúska na dedičné kráľovstvo (podobne ako Čechy).²⁸ Ovládnutie území zaručovalo hegemoniu v strednej, respektíve stredovýchodnej Európe. Uhorský kráľ by sa ako rakúsky a štajerský vojvoda stal ríšskym lénnikom a posilnil by svoju mocenskú pozíciu, zachovávajúc suverenitu Uhorska. Český kráľ, ktorý už ríšskym lénnikom bol, by svoj vplyv v ríši výrazne posilnil.

Roku 1251 ovládol Rakúsko vďaka podpore domácej šľachty spoločne s otcom Václavom I. nový následník na český trón moravský markgróf Přemysl Otakar (II.)²⁹ a začal používať titul *dux Austrie et Stirie*.³⁰ Vo februári 1252 si kvôli legitimizácii nárokov v pretrvávajúcom cisárskom interregne, čiže bez súhlasu cisára, a bez pápežského dišpenzu vzal za manželku o viac než dvadsať rokov staršiu Margarétu.³¹ V tom čase sa

21 JOHNSON, ref. 9, s. 33-34.

22 OTT, Michael. Pope Innocent IV. In *Catholic Encyclopedia* (1913) [online] – url:[en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_(1913)/Pope_Innocent_IV] [cit. 2015-05-10].

23 MARSINA, ref. 1, s. 40-41.

24 VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, s. 37.

25 FMG – Austria, ref. 18.

26 Cisárom sa stal až Henrich VII. Luxemburský (1312). Niektorí pokladajú už exkomunikáciu Fridricha v roku 1245 za začiatok bezvládia. HÄGERMANN, D. Interregnum. In BRETSCHER-GIESINGER, Charlotte – MEIER, Thomas (eds.). *Lexikon des Mittelalters* [ďalej LexMA] [CD-ROM] Stuttgart 2000. ISBN 3476018199.

27 MARSINA, ref. 1, s. 40-41.

28 Fridrich II. si chcel zobrať za ženu Gertrúdu Babenberskú a povýšiť Rakúsko na kráľovstvo, ale Gertrúda sa odmietla vydať za exkomunikovaného cisára. LECHNER, ref. 8, s. 286-290.

29 VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, s. 36; ŽEMLIČKA, ref. 2, s. 45-47.

30 CDM III, ref. 3, č. 171, s. 144.

31 ŽEMLIČKA, ref. 2, s. 46. Pápežský dišpenz dostali neskôr. VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české*

Gertrúda s podporou juhoštajerskej šľachty³² obrátila na Bela IV., čím mu umožnila nárokovať si tieto územia. Uhorský kráľ v roku 1252 sprostredkoval jej sobáš s Romanom Danielovičom, synom haličského kniežaťa,³³ ktorý tiež začal používať titul vojvodu, a tak vypukla vojna.³⁴ Uhorské vojsko zaútočilo na Rakúsko a Moravu s podporou poľsko-haličských oddielov aj Bavorov. Napriek obrovskej vojenskej sile sa pokus o získanie prevahy nepodaril. V Rakúsku nemali domácu podporu a uhorský záujem o Štajersko sa krížil s bavorským.³⁵ Roman Haličský sa cítil oklamáný a vrátil sa domov.³⁶ Roku 1254 uzavreli uhorský a český³⁷ kráľ kompromisný mier sprostredkovaný pápežským legátom Velaskom.³⁸ Pri rokovaníach upravili dedičské nároky oboch Babenbergovien. Uhorský kráľ so svojimi dedičmi získal Štajersko prostredníctvom Gertrúdy, ktorá sa vzdala Rakúska. Český kráľ získal Rakúsko s hranicou posunutou na juh a Margaréta sa vzdala nárokov na Štajersko.³⁹

Nástupnícke právo v Štajersku stanovovala *Georgenberger Handfeste* z roku 1186. Na jej základe vznikla rakúsko-štajerská personálna únia. Jej druhé ustanovenie *expresis verbis* hovorilo, že kto vládne Rakúsku, má vládnuť aj Štajersku.⁴⁰ Na Štajersko sa vzťahovalo aj *Privilegium minus*. To, rovnako ako *Georgenberger Handfeste*, umožňovalo dedenie aj po praslici.⁴¹ Gertrúdiným manželom bol stále Roman Haličský, aj keď jeho šance uplatniť sa boli od začiatku nereálne. Časť štajerskej šľachty ešte pred rokom 1252 podporila nároky Přemysla Otakara II.⁴² a väčšina mala majetky aj v Rakúsku, čiže

III., ref. 8, s. 52.

- 32 Hlavne „z povodia riek smerujúcich do Uhorska“. VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, ref. 8, s. 47.
- 33 HOMZA – SROKA, ref. 8, s. 152-153. Jeho starší brat Lev bol ženatý s Belovou dcérou Konštanciou. Podľa letopisu uhorský kráľ prisľúbil Romanovi zisk nemeckej zeme. KOMENDOVÁ, Jitka (ed.). *Haličsko-volyňský letopis* [ďalej HVL]. Praha : Argo, 2010, s. 84-85, 90. ISBN 9788025701874
- 34 Rok začiatku vojny o babenberské dedičstvo sa uvádza 1246, teda hneď po smrti Fridricha Babenberského (15. 6.). O vojne sa *de facto* dá hovoriť až od tohto momentu.
- 35 VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, ref. 8, s. 46-55.
- 36 HOMZA – SROKA, ref. 8, s. 152. Podľa HVL Roman zostal s manželkou zradený vierolomným uhorským kráľom v obklúčenom hrade (blízko Viedne) a kňažná Gertrúda ho poslala za jeho otcom, pravdepodobne po pomoc. Roman sa na západ už nikdy nevrátil. HVL, ref. 33, s. 97-98. Datovanie v letopise je sporné. Časť historikov interpretuje rozpad manželstva a odchod haličského princa domov ako následok uzavretia zmluvy (HOMZA – SROKA, ref. 8, s. 152) a časť uzavretie zmluvy ako čiastočný následok straty východnej podpory (VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, ref. 8, s. 54).
- 37 V tom čase už Václav I. nežil a českým kráľom bol Přemysl Otakar II.
- 38 MARSINA, ref. 1, s. 41-42.
- 39 RBM II, ref. 3, č. 24, s. 12.
- 40 *Georgenberger Handfeste*, Steiermärkischen Landesarchiv, [online] – url:[www.landessarchiv.steiermark.at/cms/beitrag/12113758/113466614/] [cit. 2015-05-12]. Pozri aj SPREITZHOFFER, Karl. *Georgenberger Handfeste : Entstehung und Folgen der ersten Verfassungsurkunde der Steiermark*. Graz a i. : Verlag Styria, 1986. ISBN 3222116814.
- 41 V *Georgenberger Handfeste* sa v 3. bode uvádza, že v prípade, ak vojvoda nemá syna, vyššia šľachta (*Ministerialen*) sa môže obrátiť na koho chce. Predpokladá sa, že ide o sekundárne dopísaný bod niekedy po roku 1250. *Georgenberger Handfeste*, ref. 40.
- 42 Napríklad krajinský pisár Witigo a časť šľachty na čele s Ulrichom z Pfannbergu a Ulrichom z Liechtensteinu či niektoré štajerské mestá. VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, ref. 8, s. 44.

podliehala i rakúskemu vojvodovi.⁴³ Previazanosť oboch krajín a len čiastočná podpora miestnej nobility oslabovali uhorské postavenie a dávali tušiť neudržateľnosť vyjednaného stavu.⁴⁴

Tu sa prvýkrát objavuje Štefan V. Údaje o tom, kto spravoval Štajersko za Uhorsko medzi rokmi 1254 a 1260, sa v literatúre rôznia. Niektorí uvádzajú, že po uzavretí mieru Belo IV. udelil získaný titul štajerského vojvodu svojmu najstaršiemu synovi.⁴⁵ Štefan mal v tom čase približne štrnásť rokov. Za správcu Štajerska bol však pravdepodobne najprv menovaný slavónsky bán Štefan Gutkeleth, jeden z arbitrov za Uhorsko na mierových rokovaníach.⁴⁶ V listinách je do roku 1257 titulovaný ako *Capitaneus Stiriae/Styriae*⁴⁷ (nikdy nie *dux*) a po tomto dátume sa už v súvislosti so Štajerskom v zachovaných diplomatických prameňoch nespomína. Podľa Záborského bol len pomocníkom Štefana V.⁴⁸ Tento názor reflektujú aj niektoré súčasné práce.⁴⁹ V rokoch 1256 a 1257 však niekoľkokrát použil titul *dux Stiriae/Styriae* sám Belo IV.⁵⁰ Až od roku 1257, keď ma Štefan V. takmer osemnásť rokov, bol titulovaný *Dei gratia Rex, primogenitus illustris regis Ungariae, et Dux Stiriae*.⁵¹ V tom čase sa už *dux* v Belovej titulature nevyskytuje. Podľa všetkého začal teda jeho syn v Štajersku pôsobiť v roku 1257.⁵² Tesne predtým ho kráľ spravil sedmohradským vojvodom.⁵³ Sídlo Štefanovho dvora sa stalo dolnoštajerské mesto Ptuj, kde s ním žila aj jeho manželka Alžbeta Kumánska.⁵⁴

V Salzburgu vtedy pretrvával spor o post arcibiskupa, ktorého účastníkom bol český kráľ a do ktorého bol následne zatiahnutý aj Štefan V. Pôvodne bol arcibiskupom Filip Sponheimský, najmladší brat korutánskeho vojvodu Ulricha III. a bratranec Přemysla

43 Ibid., s. 55.

44 MARSINA, ref. 1, s. 43. Podľa autora minimálne česká strana pokladala usporiadanie za dočasné.

45 Napríklad PALACKÝ, ref. 6, s. 21-22; ZÁBORSKÝ, ref. 2, s. 408-412.

46 VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, s. 55; MIKA, ref. 1, s. 55.

47 CDH IV/2, ref. 3, s. 285, 348-350, 438-439; CDC II, ref. 3, č. 167, s. 254; CDC VII, ref. 3, č. 282, s. 396-398 a i.

48 ZÁBORSKÝ, ref. 2, s. 411. V tom čase mal Štefan pätnásť rokov. KRISTÓ, Gyula (ed.). *Korai magyar történeti lexikon*. Budapest : Akadémia Kiadó 1994, s. 294. ISBN 9630567229.

49 HOMZA – SROKA, ref. 8, s. 152; BAČOVÁ, Jana. *Uhorsko-poľsko-ruské vzťahy v kontexte vojny o babenberské dedičstvo*. Diplomová práca. Bratislava : FiF UK, 2007, s. 14.

50 CDH IV/2, ref. 3, s. 371-372, 394-395, 448.

51 Ibid., s. 435. Štefan bol korunovaný už v roku 1246 a odvtedy užíval aj kráľovský titul. CDH IV/1, ref. 3, s. 405.

52 Zmenu v uhorskej správe Štajerska vyvolalo šľachtické povstanie proti Štefanovi Gutkelethovi, ktoré vypuklo na prelome rokov 1257/1258. Ioannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. In SCHNEIDER, Fedor (ed.). *MGH SS rer. Germ.* Hanover, Lipsko : A. Hahnian, 1909, s. 156-157. Pozri aj MIKA, ref. 1, s. 57; VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, s. 80-81; SĂLĂGEAN, Tudor. Romanian Society in the Early Middle Ages (9th – 14th century). In POP, Ioan Aurel – BOLOVAN, Ioan. *History of Romania*. Cluj-Napoca : Romanian Cultural Institute, 2006, s. 176-177. ISBN 9789737784124; ZÁBORSKÝ, ref. 2, s. 411; ENGEL, Pal et al. *Realm of St. Stephen : A History of Medieval Hungary, 895 – 1526*. London; New York : I. B. Tauris, 2001, s. 106. ISBN 9781860640612.

53 CDH IV/2, ref. 3, s. 435. Podľa interpretácie T. Sălăgeana Belo dosadil syna do Sedmohradska za účelom jeho obnovy, čo bolo prerušené práve Štefanovým dočasným odchodom do Štajerska. SĂLĂGEAN, ref. 49, s. 176-177.

54 FRB II., ref. 3, s. 311.

Otakara II.⁵⁵ Na post arcibiskupa ho vďaka svojmu vplyvu dosadil práve český kráľ. Tamojšia kapitula mala voči jeho výstrednému správaniu výhrady. Vrcholom bola sprenevera peňazí a Filipova nechota prijať kňazské svätenie. Roku 1256 ho zosadili a na jeho miesto zvolili seckauského biskupa Ulricha I.,⁵⁶ ktorý bol pri neúspešnom obliehaní Salzburgu v roku 1258 zajatý. Nový arcibiskup žiadal od Štefana V. vojenskú pomoc pri svojom presadzovaní sa. Mladý štajerský vojvoda ho podporil. Roku 1259 Štefan vpadol s vojskom do Korutánska,⁵⁷ kde vládli Sponheimovci. Přemysl Otakar II. zareagoval podporením protiuhorského odboja v Štajersku. Nespokojná štajerská šľachta získala podporu aj z napadnutého Korutánska⁵⁸ a Štefana zosadili. Uhorská aj česká strana to pokladala za porušenie dohody z roku 1254. Opätovný konflikt ukončila porážka uhorského spojeneckého vojska v bitke pri Kressenbrunne v júli 1260.⁵⁹ Přemysl Otakar II. spolu s Belom IV. v septembri nasledujúceho roku uzavreli mier, ktorým česká strana získala Štajersko.⁶⁰ Od tohto momentu Přemysl Otakar II. vládol v celej niekdajšej babenberskej doméne. Na potvrdenie mieru si v roku 1261 zobral Belovu vnučku Kunigundu⁶¹ a mladší syn Bela IV. Belo sa oženil s jeho neterou a dcérou brandenburského markgrófa Ota III. Kunigundou.⁶² Na to, aby to mohol urobiť, sa najskôr rozviedol so svojou prvou manželkou Margarétou, čím zrušil svoju väzbu na Babenbergovcov. Keďže to jeho nároky na Rakúsko ani Štajersko nijak neohrozilo, je jasné, že sa legálnosť držby niekdajších babenberských území už v tomto období neodvíjala od prepojenia s týmto rodom – nárok českého kráľa nevyplýval z práva dedič.

Belo IV. versus Štefan V.

Po uzavretí mieru s českým kráľom sa Štefan V. vrátil na post vojvodu do Sedmohradska. Uhorská zahraničná politika sa preorientovala na Bulharsko. Ešte v 50. rokoch Belo IV. spravil bánom Mačvy svojho zaťa Rastislava Černigovského, otca budúcej manželky českého kráľa.⁶³ Rastislavova účasť v bitke pri Kressenbrunne mala za následok, že jeho v tom čase relatívne nechránené panstvo obsadil bulharský cár Konštantín Tich z rodu Asenovcov.⁶⁴ Roku 1260 preto uhorské vojsko pod Štefanovým vedením zaútočilo na

55 FMG – Austria, ref. 18.

56 ŽEMLIČKA, ref. 20, s. 155-157.

57 RITTER, August (ed.). *Monumenta historica Ducatus Carinthiae IV/1*. [ďalej MC]. Klagenfurt : Kleinmayr, 1906, č. 2705, s. 543-544.

58 Ibid. FRB II, ref. 3, s. 310. Pozri aj VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, s. 80; KOMAC, ref. 8, s. 169.

59 FRB II., ref. 3, s. 310-313.

60 Originál mierových listín sa nezachoval. Jediný záznam, odpis listu Přemysla Otakara pápežovi Alexandrovi IV., pochádza z *Pokračovatelů Kosmových* – FRB II, ref. 3, s. 317-319, odkiaľ ho prebral Emler – RBM II, ref. 3, č. 271, s. 103-104.

61 WERTNER, Mór. *Az Árpádok családi történte*. Nagybeckerek (Veliki Bečkerek) : Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, 1892, s. 470. Pozri aj FMG – Hungary [online], url:[fmg. ac/Projects/MedLands/HUNGARY.htm] [cit. 2015-05-20].

62 Ibid, s. 495.

63 FINE, John van Antwerp. *The Late Medieval Balkans : A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Michigan : University of Michigan Press, 1994, s. 159. ISBN 9780472081493.

64 Ibid., s. 173-174.

Bulharsko a získalo územia až po cárske Trnovo. Rastislav začal v roku 1261 používať titul bulharského cára.⁶⁵ Krátko nato, v roku 1262, zomrel.

V rovnakom čase sa Štefan V. postavil proti Belovi IV.⁶⁶ Predpokladá sa, že vystúpil proti otcovi, lebo na rozdiel od neho chcel pokračovať v bojoch o Štajersko s Přemyslom Otakarom II. a snažil sa posilniť vlastnú pozíciu.⁶⁷ Belo IV. však po mongolskom vpáde rezignoval na obnovu Sedmohradska a budoval obrannú líniu pre prípad ďalšieho vpádu až na Dunaji. Sedmohradská šľachta bola po skoro dvoch desaťročiach zanedbávania pravdepodobne na pokraji vzbury. Strata Štajerska bola čiastočne, ak nie úplne, Štefanovou vinou. On sa zapojil do konfliktu, ktorý obnovil vojnu; a pri Kressenbrunne viedol oddiely, ktoré predčasne zaútočili, a preto Uhri prehrali. Do prostredia naladeného proti Belovi IV. sa dostal v čase, keď bol jeho vzťah s otcom nevyhnutne narušený. Štefan V. je v rumunskej historiografii vyzdvihovalý za reformy a obnovu zničeného vojvodstva po roku 1260.⁶⁸ Belo IV. tiež posilňoval na Štefanov úkor pozíciu svojho mladšieho syna Bela, keď podľa niektorých tvrdení na neho presunul Slavónsko, Dalmáciu a Chorvátsko.⁶⁹

Roku 1262 si Štefan od otca vojensky vynútil ústupky potvrdené dohodou v Bratislave.⁷⁰ Začal užívať titul *Junior rex*, vďaka manželstvu s Alžbetou titul *dominus Cumanorum*⁷¹ a kráľ mu „udelil“ správu nad východnou polovicou krajiny (Sedmohradskom). No ku skutočnému zmiereniu nedošlo. Belo IV. pokračoval v posilňovaní pozície Bela ml. Roku 1263 mu zveril „*Bratislavu, Nitru, Mošon a Šopron*“⁷² a následne aj „*Baraňský, Šomodský, Sálsky (Zaliansky) a Vášsky komitát, ako aj vodné zdroje k tomu prislúchajúce*“.⁷³

Súperenie so Štefanom podnecované šľachtou, ktorá využívala situáciu, vyvrcholilo v roku 1264 ťažením Bela IV. do Sedmohradska, porazeným počas obliehania dnešného mesta Codlea. V marci nasledujúceho roku viedol Štefan úspešný protiútok. Víťazstvom v bitke pri Isaszegu udržal pôvodnú dohodu, čo potvrdili v roku 1266 novozatvoreným mierom.⁷⁴ Vo svojej časti kráľovstva Štefan V. vládol ako samostatný kráľ s vlastnou kanceláriou. Vydával donácie, robil reformy a viedol aj vlastnú zahraničnú politiku.

65 Ibid., s. 174.

66 FINE, ref. 63, s. 174.

67 ENGEL, ref. 52, s. 106.

68 SĀLĀGEAN, ref. 52, s. 175-177.

69 FINE, ref. 63, s. 175.

70 CDH IV/3, ref. 3, s. 70-78.

71 KRISTÓ, ref. 48, s. 294. Prvé listiny, v ktorých sa Štefan tituluje ako mladší kráľ sú už z roku 1260. CDH IV/3, ref. 3, s. 23.

72 CDC III, ref. 3, č. 43, s. 64: „...*quod de Nitra, de Posenio, de Musun et de Suprunio ... ea tibi donavit*“.

73 Ibid., č. 44, s. 65: „...*cum Ducatu Sclavonie ac de Olcha, de Bragna, Symigio, Sala et Ferreo Castris, nec non salibus aquaticis ad Ducatum ipsam spectantibus*...“ Štefanov mladší brat Belo zomrel v roku 1269, čím údajné snahy Bela IV. zlyhali. Václav Chaloupecký ich interpretuje ako pokus dosadiť Bela ml. na uhorský trón. CHALOUPECKÝ, ref. 7, s. 144. Štefan bol však už od roku 1246 právoplatne korunovaný. CDH IV/1, ref. 3, s. 405.

74 ENGEL, ref. 52, s. 106-107. K uzavretiu mieru: ZUPKA, Dušan. Rex eris, si recte facias: si non facias, non eris. Panovnícka moc a jej reprezentácia v stredovekej strednej Európe (10. – 13. storočie). In *Forum Historiae*, 2014, roč. 8, č. 2, s. 220. ISSN 1337-6861.

Roku 1269 uzavrel spojenectvo so sicílskym kráľom Karolom I. z Anjou. Ten sa pokúšal o dynastické prepojenie s Přemyslovcami, ale na českom dvore jeho ponuku zamietli.⁷⁵ Zmluvami zo 14. a 15. septembra 1269, ešte za života Bela IV. a proti jeho politike, Štefan V. spečatil dohodu o vzájomných sobášoch s Anjouovcami.⁷⁶ Na ich základe si rok na to Ladislav (IV.) vzal za manželku dcéru Karola I. Izabelu, ktorá v Uhorsku prijala meno Alžbeta a Štefanova dcéra Mária sa vydala za Karolovho syna Karola (II.).⁷⁷ Štefan tým získal protičesky naladeného spojenca, ktorý mal veľký vplyv na pápežský štát.⁷⁸

Nástup Štefana V. na trón

Belo IV. zomrel 3. mája 1270 ako šesťdesiatštyriročný.⁷⁹ Vláda Štefana V. začala následnou masívnou zradou časti šľachty, ktorá v posledných rokoch podporovala starého kráľa. Predpokladali, že po Belovej smrti im hrozia represálie a ušli do Čiech. Zachoval sa neautentický list Bela IV. Přemyslovi Otakarovi II.,⁸⁰ v ktorom ho prosil, aby jeho verným poskytol útočisko na svojom dvore.⁸¹ Medzi inými ušli hlavne Štefanova sestra princezná Anna Mačvianska a Kőszegiovci.⁸² Roku 1270 Henrich II. a jeho synovia držali pásmo hradov na západnej hranici Uhorska, siahajúce z naddunajského priestoru až do Slavónska. Kontrolu nad nimi si udržali, takže ich útekem bola značne oslabená bezpečnosť kráľovstva.⁸³ Princezná Anna, svokra českého kráľa, zobrala so sebou do Prahy uhorský kráľovský poklad. Jeho súčasťou možno boli aj uhorské korunovačné klenoty.⁸⁴

75 Přemyslova dcéra Kunigunda, o ktorú sa Karol pre svojho syna uchádzal, už bola zasnúbená. MARSINA, ref. 1, s. 47.

76 CDH IV/3, ref. 3, s. 508-509; CDH V/1, ref. 3, s. 10.

77 FMG – Hungary, ref. 61.

78 SLADEN, Douglas et al. *The Secrets of the Vatican*. London : Hurst and Blackett, 1907. s. 48-50.

79 WERTNER, ref. 61, s. 458.

80 List bol s inými objavený vo Viedenskej knižnici v listári kráľovnej Kunigundy a v listári Henricha z Isernie. Rozbor NOVÁK, Jan B. *Kritika listáře královny Kunhuty*. Praha : vl. nákl, 1906 a CHALOUPECKÝ, ref. 7, s. 151; doložil, že ide o písarske slohové cvičenia a listy je možné vnímať ako naratívne pramene.

81 CDC III, ref. 3, č. 134, s. 205; č. 152, s. 255-256; CDH V/1, ref. 3, s. 113-127.

82 DOPSCH, Heinz. Die Hengstburg, Wildon und die Herkunft der Grafen von Güssing. In DIENST, Heide (ed.). *Die Güssinger*. Eisenstadt : Burgenländisches Landesmuseum, 1989, s. 185-196. ISBN 3854051050; RATZ, Alfred. Die Bedeutung der Grafen von Güssing-Güns für den pannonischen Raum. In *Ibid.*, s. 37-58. Henrich (II.) Kőszeg (Kysek/Güssing), zakladateľ kőszegiovskej vetvy héderovského rodu, bol jedným z Belových najvernejších.

83 Podľa neskoršej mierovej listiny išlo o neidentifikovaný Farkašov hrad na Záhorí, hrad Kőszeg, hrady Bernstein a Schlaining v Burgenlande Güssing/Pinkakertes, hrad Neuhaus am Klausenbach alebo inak Vasdobra v dnešnom Rakúsku, hrad Štrigova/Stridóvár v Chorvátsku a akýsi hrad Rov, ktorý sa nachádzal v Zalianskom komitáte. CDH V/1, ref. 3, s. 117; RBM II, ref. 3, č. 753, s. 295-301; CDC III, ref. 3, č. 152, s. 250. Pozri aj FÜGEDİ, Erik. *Vár és társadalom a 13. – 14. századi Magyarországon*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1977, s. 31. ISBN 9789630511520.

84 CDC III, ref. 3, č. 152, s. 255; TÓTH, Endre – SZELÉNYI, Károly. *The Holy Crown of Hungary, Kings and Coronations*. Budapest : Hungarian National Museum, 1999, s. 9-11; spochybňuje, že išlo skutočne o svätostefanskú korunu. Štefan sa s manželkou Alžbetou Kumánskou nechal po Belovej smrti korunovať. CDC XII, ref. 3, č. 39, s. 42; CDH V/1, ref. 2, s. 99-102 – „*post coronacionem eciam nostram*“. Pozri aj WALTER, Christopher. [review] Deér (Josef), Die heilige Krone Ungarns. In *Revue des études byzantines* 26, Paríž 1968/1, s. 411-412; ZSOLDOS, Attila. *A Szent Korona. A korona a történelemben és a*

Jednou z prvých doložených reakcií nového kráľa na vzniknutú situáciu bolo, že menej ako tri mesiace po svojom nástupe na trón šiel so suitou do Krakova. Návštevou Krakova Štefan V. nadviazal na politiku svojho otca, ktorý vybudoval tzv. severnú koalíciu, systém spojenectiev s poľskými kniežatami prostredníctvom sobášov.⁸⁵ Koalícia zaťov Bela IV. mala pôvodne zabrániť opakovaniu mongolského plienenia. Dohodnutá spojenecká pomoc sa presunula na konflikt s českým kráľom. Všetci Belovi spojenci poskytlí priamu vojenskú pomoc Uhorsku počas bojov v rokoch 1252 – 1254 a dostavili sa aj ku Kressenbrunnu v júli 1260.⁸⁶

V čase Štefanovho nástupu na trón Přemysl Otakar II. neustále rozširoval svoju moc. Ovládal územia pozdĺž celej západnej hranice Uhorska. Okrem Rakúska a Štajerska vládol aj Korutánsku a Kraňsku, ktoré získal po smrti Ulricha III. Sponheimského v októbri 1269. Jeho dedičom sa stal na základe zmluvy z decembra 1268.⁸⁷ Tým došlo k vydedeniu Ulrichovho mladšieho brata Filipa, odvolaného salzburského arcibiskupa, (čím si „vyrobil“ ďalšieho nepriateľa).⁸⁸ Zároveň prichýlil Štefanových odporcov. Zradu Belovi vernej šľachty Štefan veľmi zdôrazňoval v donácii severínskeho bánovi Vavrincovi z roku 1271.⁸⁹

Posúvaním hranice přemyslovského panstva na juh bolo Uhorské kráľovstvo ohrozené a po smrti Bela IV. prišlo o vplyvné postavenie v Poľsku, ktoré vyplývalo prevaž-

nemzeti hagyományban [online] – url:[www.historia.hu/archivum/2000/000506zsoldos_szent.htm] [cit. 2015-05-15]. Zároveň sa tohto pokladu za seba a svojich potomkov vzdal v neskôr uzavretej mierovej zmluve. Držba kráľovskej koruny súvisela s legitimitou vlády v kráľovstve a bolo by zvláštne, ak by sa kráľ vzdal nárokov na ňu. CDC III, ref. 2, č. 152, s. 255; ZUPKA, Dušan. *Rituály a symbolická komunikácia v stredovekej strednej Európe (Arpádovské Uhorsko 1000 – 1301)*. Prešov : FiF UK, KVD, 2011, s. 38-61. ISBN 9788071658528. Formulácie z listín *kráľovský poklad* a hlavne *kráľovské insígnie* zasvedčia o opaku. Pri vymenovávaní predmetov býva koruna kladená na prvé miesto a na jednu úroveň s pokladom. CDC III, ref. 3, č. 152, s. 255.

85 Vládu Bela IV. sprievádzal strach z mongolského vpádu. Obavy vznikli už po víťazstve Mongolov v bitke pri rieke Kalka v roku 1223. Belo začal s prvými protiopatreniami hneď po nástupe na trón v roku 1235. Ich vpádu v roku 1241 sa mu nepodarilo zabrániť, no po ich odchode sa snažil opakovaniu situácie zabrániť napr. uzatváraním spojenectiev. HOMZA – SROKA, ref. 8, s. 149-151.

86 Ibid., s. 151-153. FRB II, ref. 3, s. 316.

87 MC IV/2, ref. 57, č. 2988, s. 699-700.

88 KOMAC, ref. 8, s. 225. Filip Sponheimský sa uchádzal o uvoľnený post akvilejského patriarchu (Gregorio z Montelonga zomrel mesiac predtým, 8. septembra 1269) ako náhradu za vynechanie z dedičstva. Přemysl Otakar jeho plán podporil, vďaka čomu sa Filip stal, stále bez kňazského svätenia a bez súhlasu pápeža, keďže trvala sedisvakancia, 23. septembra akvilejským patriarchom. Aj keď mali byť okolnosti nástupníctva jasné, Filip začal po bratovej smrti presadzovať svoje nároky na Korutánsko pomocou falošných listín a svedectiev, a prehlásil sa za vojvodu. Přemysl Otakar II. mal podporu šľachty. V januári 1270 prijal titul korutánskeho vojvodu a pána Kraňska. VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, ref. 8, s. 124; MARSINA, ref. 1, s. 48; ŽEMLIČKA, ref. 1, s. 142. KOMAC, ref. 8, s. 224-232. Podľa všetkého situáciu skomplikovala vdova po Ulrichovi Agnesa Badenská, Gertrúdína staršia dcéra z druhého manželstva. Tá mala odkázať svoje dedičstvo uhorskému kráľovi. MARSINA, ref. 1, s. 48. Korutánsko nebolo dedičné vojvodstvo ako Rakúsko a Štajersko. Uhorskému kráľovi tým pravdepodobne neposunula nároky na vojvodcovský titul; proti hypotéze, že si Štefan robil nároky na toto územie svedčí aj jeho spojenectvo s (bez)nádejným vojvodom Filipom Sponheimským. CDH VII/5, ref. 3, č. 238, s. 375-376; CDC III, ref. 3, č. 152, s. 248-256; CDH V/1, s. 113-127.

89 CDC XII, ref. 3, č. 369, s. 434; CDH V/1, ref. 3 s. 99-102.

ne z Belových osobných väzieb. Štefanova motivácia na rozpútanie vojny s Přemyslom Otakarem II. býva pripisovaná tomu, že celkovo staval politiku na odpore voči vládnucemu Přemyslovcovi,⁹⁰ jeho predsavzatiu odčiniť Kressenbrunn,⁹¹ „porátať sa“ s českým kráľom a pomstiť sa⁹² – inými slovami obnoviť vojnu o babenberské dedičstvo a pokúsiť sa ho získať. Štefanov údajný formálny nárok na územia Korutánska a Kraňska býva tiež používaný na vysvetlenie rozpútania vojny.⁹³

Dôvodom mohol však byť hlavne nesúhlas s rozširovaním moci českého kráľa, ktoré dostávalo Uhorské kráľovstvo do „obklúčenia“. Voči expanzii a politike Přemysla Otakara II. existovala opozícia vo všetkých krajinách, kde presadzoval svoju moc, alebo v ich blízkom okolí, snáď iba s výnimkou Rakúska.⁹⁴ V Štajersku sa prejavila nespokojnosť tamojšej šľachty v priebehu roku 1268. Přemysl Otakar II. obvinil jej časť zo zrady a došlo k viacerým represáliám.⁹⁵ Poľské kniežatá si pohneval, keď sa v zime na prelome rokov 1267 a 1268 vydal na križiacku výpravu do Pruska,⁹⁶ a cestou „útočil na kresťanov nie pohanov“.⁹⁷ V tomto mu pomohol príchod jeho svokry uhorskej princeznej Anny do Prahy. Přemysl Otakar tým posilnil svoje prepojenie na Malopoľsko. Českou kráľovnou bola v tom čase spomínaná Annina dcéra Kunigunda, jej ďalšia dcéra Gryfina bola manželkou sieradského kniežaťa Leška Čierneho, adoptívneho dediča a obľúbenca krakovského kniežaťa Boleslava V., ktorého manželka bola Annina sestra (sv.) Kunigunda.⁹⁸

Z dnešného pohľadu je jasné, že český kráľ bol v tom čase hegemónom v tomto priestore a Štefanovo kráľovstvo stálo po desiatich rokoch vnútorných bojov na začiatku šľachtickej anarchie. Nemalo na to, aby si mohlo merať sily s *kráľom železným a zlatým*. Nakoľko sa to tak javilo v roku 1270, je otázne.

Aj kvôli Štefanovmu zlému vzťahu s otcom sa Belovi spojenci nemuseli postaviť na stranu nového kráľa. Zdá sa, že hlavným účelom cesty do Krakova bolo zistiť, či by v prípade vojnového konfliktu s Čechmi bolo možné obnoviť severnú koalíciu Bela IV. alebo aspoň zabezpečiť, aby nedošlo k uzavretiu protiuhorskeho spojenectva. Ústrednou

90 VANÍČEK, ref. 8, s. 129.

91 ŽEMLIČKA, ref. 20, s. 121.

92 ZÁBORSKÝ, ref. 2, s. 434-435.

93 MARSINA, ref. 1, s. 48.

94 Odboj Filipa Sponheimského v Korutánsku a Kraňsku – KOMAC, ref. 8, s. 227-228; povstanie v Štajersku – VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, s. 119-121, negatívny postoj, ktorý mali voči Přemyslovmu posilňovaniu pozície v Sliezsku, kde bol regentom, viaceré poľské kniežatá.

95 V rámci represálií bola vyhostená aj Gertrúda. Jej mladšia dcéra Mária z manželstva s Romanom si niekedy v tom čase zobrala uhorského šľachtica Joachima, syna slavónskeho bána Štefana, ktorý bol v 50. rokoch 13. storočia štajerským kapitánom. VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, s. 119-121; MIKA, ref. 1, s. 82, datuje sobáš do rokov 1270 – 1272.

96 Cez tamojšie močaristé oblasti sa dalo s vojskom prejsť len keď boli zamrznuté. Pre odmák sa museli vrátiť skôr, než plánovali. ŽEMLIČKA, ref. 6, s. 130. Na výpravu vyzval pápež (JOHNSON, ref. 8, s. 34), ale došlo len k zhoršeniu vzťahu medzi ním a českým kráľom. ŽEMLIČKA, ref. 7, s. 130.

97 Rocznik krótkieho doplnenia. In MPH II, ref. 6, s. 782-816: „1268. Rex Bohemie Prussiam intrat Christianos non paganos devastat.“ Rocznik kapitulny Krakowski. In MPH II, ref. 6, s. 812: „Unde idem dux cum ipso rege discordavit.“ ŽEMLIČKA, ref. 20, s. 177-178.

98 Sobáš Leška Čierneho s Gryfinou sprostredkoval jej starý otec Belo IV. v roku 1268. Javilo sa to ako upevňovanie poľsko-uhorského spojenectva, no v skutočnosti tým upevnili česko-poľské vzťahy, keďže z českého kráľa a budúceho krakovského kniežaťa spravili švagrov.

postavou koalície bol od začiatku Boleslav V. Hanblivý, manžel Belovej dcéry (sv.) Kunigundy. Ich sobáš bol dohodnutý už v roku 1239, keď bol Boleslav len sandomierskym kniežaťom. Roku 1243 získal vďaka uhorskej vojenskej pomoci krakovský kniežací stolec.⁹⁹

Ďalším členom pôvodnej koalície bol už zmieneny Rastislav Černigovský, od roku 1243 manžel Belovej dcéry Anny.¹⁰⁰ Rastislav sa pôvodne snažil o Haličské kniežatstvo. Napriek podpore z Malopoľska (Krakova) a z Uhorska ho jeho sok Daniel Romanovič porazil. Keďže Halič bol z hľadiska obrany Uhorska strategicky dôležitý, Belo dohodol spojenectvo s Danielom. Roku 1251 si uhorská princezná Konštancia zobrala Danielovho syna Leva a Rastislavovi udelil Mačvu.¹⁰¹ Rok predtým sa uskutočnil sobáš Belovej dcéry Alžbety a kniežaťa Henricha (dolno)Bavorského a v roku 1256 sa ďalšia z jeho dcér (bl.) Iolanta (Helena) vydala za veľkopoľské knieža Boleslava Pobožného,¹⁰² ktorí koalíciu dotvárali.

Roku 1270 už Daniel a Rastislav nežili. Potenciálnymi spojencami teda boli Boleslav V. Hanblivý, Boleslav Pobožný, Danielovi synovia Lev a Mstislav¹⁰³ a Henrich, okrem Mstislava, všetko Štefanovi švagrovia. Keďže Štefan navštívil len Krakov, ďalšiu koordináciu koalíciej spolupráce musel zabezpečiť krakovský knieža so (sv.) Kunigundou.¹⁰⁴ Na to ho však Štefan musel najprv získať na svoju stranu.

Visitare limina sancti Stanislai

Štefan V. so svojou sítou prišiel do Krakova okolo 26. augusta 1270.¹⁰⁵ Záznam o priebehu návštevy sa zachoval v *Letopise krakovských františkánov* z konca 13. storočia,¹⁰⁶ v *Letopise krakovskej kapituly*, ktorý začali spisovať po kanonizácii sv. Stanislava v roku 1253,¹⁰⁷ ďalej v *Traskom letopise* zo 14. storočia¹⁰⁸ a *Letopise Sedziwoja*¹⁰⁹ z 15. sto-

99 HOMZA – SROKA, ref. 8, s. 150-15; SZCZUR, ref. 11, s. 265-266.

100 WERTNER, ref. 61, s. 459.

101 HOMZA – SROKA, ref. 8, s. 151.

102 WERTNER, ref. 61, s. 459.

103 FMG – Russia, ref. 62.

104 Záznam v HVL hovorí o pomoci kniežaťu Boleslavovi, nie o pomoci uhorskému kráľovi. HVL, ref. 33, s. 113.

105 *Letopis krakovských františkánov* návštevu zaraďuje do roku 1268. Rocznik francizskański krakowski. In MPH III, ref. 6, s. 49. Belo IV. vtedy ešte žil a Boleslav V. bol jeho dlhoročný spojenec a zať. V Štefanovej donačnej listine z roku 1271 sa spomína, že bol na zahraničnej ceste v Poľsku po korunovácii, teda najskôr v roku 1270. CDC XII, ref. 3, č. 39, s. 41-44; CDH V/1, ref. 3, s. 99-102. Pravdepodobne došlo k poprehadzovaniu niektorých rokov. WOJCIECHOWSKI, Tadeusz. *O rocznikach polskich X. – XI. wieku*. Lvov : v. n., 1880, s. 145. Tiež sa dá vylúčiť rok 1273, ktorý uvádza Rocznik Krakowski. In MPH II, ref. 6, s. 841, pretože v tom čase už Štefan nežil.

106 Rocznik francizskański krakowski. In MPH III, ref. 6, s. 46-52. Letopis zahŕňa obdobie rokov 1202 – 1288. Je kompilatom neznámeho krakovského františkána. Zachoval sa ako súčasť tzv. *Kroniky Mzierzwy*, ktorá vznikla na začiatku 14. storočia, aj keď najstaršie zachované rukopisy sú až z 15. storočia. WOJCIECHOWSKI, ref. 106, s. 145.

107 Rocznik kapituly Krakowski. In MPH II, ref. 5, s. 779-816. Letopis zahŕňa obdobie rokov 780 – 1288.

108 Rocznik Traski. In MPH II, ref. 6, s. 826-860.

109 Rocznik Sedziwoja. In MPH II, ref. 6, s. 871-880.

ročia. Rozsiahlejší opis poskytuje *Długoszow letopis*,¹¹⁰ dielo poľského kronikára, vojaka a diplomata Jána Długosza z 15. storočia.

Z menovaných prameňov sa priebeh návštevy dá zhrnúť nasledovne: potom ako uhorský kráľ dorazil do Krakova, pokľakol pri hrobe sv. Stanislava, uzavrel mier a spojenectvo s Boleslavom V. Hanblivým a spolu so šľachticmi, ktorí Štefana sprevádzali, zložili vzájomné prisahy nad relikviou sv. Kríža.¹¹¹ Celá návšteva trvala dva dni.¹¹² V neskoršom opise udalostí v *Długoszovej kronike* je oproti starším prameňom uvedené aj odprevádzanie. Podľa neho Boleslav so (sv.) Kunigundou išli Štefanovmu sprievodu naproti „*po siedmy mil'ový kameň*“, odprevadili ho aj pri odchode „*do Panónie*“ a pohostenie uhorského kráľa zahŕňalo turnaj i honosné oslavy.¹¹³

Uhorská delegácia sa rozhodla pre formálne prejavenie úcty sv. Stanislavovi. Že sa bol Štefan pokloniť hrobe sv. Stanislava, sa spomína v každej zmienke o tejto návšteve, okrem jedinej, čo sa o zmienkach o uzavretí spojenectva s Boleslavom povedať nedá.¹¹⁴

Stanislav bol krakovským biskupom od roku 1072 do svojej smrti v roku 1079 za vlády Boleslava II. Smelého. Najstaršie zmienky o ňom sú v *Kronike Galla Anonyma*.¹¹⁵ Gallus sa len nejasne vyjadril o okolnostiach Stanislavovej smrti. Podľa všetkého Stanislav podporil sprisahanie Boleslavovho mladšieho brata Vladislava Hermana,¹¹⁶ za čo ho kráľ nechal rozsekať. Aj keď je obraz Boleslava II. v Gallovej kronike viac menej pozitívny, prejavil sa tu nesúhlas s tým, ako so Stanislavom naložil.¹¹⁷

O rozvoji kultu Stanislava v 12. storočí sa veľa nevie. Jeho legendu spísal až Vincent Kadlubek na začiatku 13. storočia.¹¹⁸ O zrade voči kráľovi v nej už nič nie je. Stanislav bol potrestaný za to, že kritizoval Boleslavovu krutosť voči poddaným. Navyše, biskupova smrť je spojená so zázrakom – jeho rozštvrtené telo v noci zrástlo.¹¹⁹ Nevie sa, či Kadlubek zaznamenal tradovaný príbeh, alebo či ho sám vytvoril po vzore sv. Tomáša Becketa. Spísanie legendy o sv. Stanislavovi prispelo k rozšíreniu jeho kultu.¹²⁰

Pred polovicou 13. storočia vyšla z krakovskej kapituly iniciatíva Stanislava kanonizovať. Podľa legendy bol príkladom duchovného, voči ktorému zasiahol svetský pa-

110 TURKOWSKA, Danuta et al. (ed.). DŁUGOSZ, Jan. *Roczniki czyli kroniki Slawnego królestwa polskiego. VII.* [online] 2006, s. 208, url:[bluedragon.mordy.pl/pliki/publikacje/dlugosz.pdf] [cit. 2015-05-10]. Pozri aj ZUPKA, ref. 84, s. 104-105.

111 Rocznik francizskański krakowski. In MPH III, ref. 5, s. 49.

112 Rocznik kapitulny Krakowski. In MPH II, ref. 5, s. 813.

113 TURKOWSKA, Danuta (ed.). DŁUGOSSII, Ioannis. *Annales seu cronicae incliti regni Poloniae VII et VIII.* Varšava : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1975, s. 169-170: „*illi cum consorte sua Kinga ad septimum lapidem eunte exceptus est ... Boleslaus ... in Pannonias revertentem ... prosecutus.*“

114 Rocznik kapitulny Krakowski. In MPH II, ref. 6, s. 813; informuje len o tom, že Štefan v Krakove bol a po dvoch dňoch sa vrátil domov. Zo šiestich prameňov, ktoré návštevu zmienujú, o uzavretí prímeria hovorí len polovica.

115 Galla kronika. In MPH I, ref. 6, s. 422; MORAVOVÁ, Magdaléna – WIHODA, Martin (eds.). GALLUS ANONYMUS. *Kronika a činy polských knížat a vládců.* Praha : Argo, 2009, s. 55-56. ISBN 9788025702062.

116 KUZMOVÁ, ref. 8, s. 52.

117 Galla kronika. In MPH I, ref. 6, s. 422.

118 Mistrza Wincentego kronika polska. In MPH II, ref. 6, s. 296-300.

119 Ibid., s. 296-300.

120 KUZMOVÁ, ref. 8, s. 53.

novník, trestom za čo bol rozpad Poľska. Vtedajší krakovský biskup Prandota pravdepodobne dúfal, že sa tento odkaz dostane medzi šľachtu, ktorá zasahovala voči cirkevným osobám a majetku.¹²¹ Nápadu vyhlásiť Stanislava za svätého sa chytil kniežací pár.¹²² Zrastenie Stanislavovho rozštvrtého tela sa stalo symbolom budúceho „zrastenia“ poľských kniežatstiev. Tie boli tak ako telo sv. Stanislava rozdelené, ale jedného dňa sa opäť spoja pod jedným panovníkom.¹²³ Myšlienka obnovy Poľského kráľovstva¹²⁴ sa naplno prejavila až za Boleslavových nástupcov, no jej základ bol položený za Boleslava V. Hanblivého.¹²⁵ Asi v roku 1252 bol napísaný *Vita minor s. Stanislai*, ktorého autorom je Vincent z Kielc,¹²⁶ a *Miracula sancti Stanislai*.¹²⁷ Sv. Stanislav bol kanonizovaný v roku 1253. Najneskôr v roku 1261 bol napísaný *Vita maior s. Stanislai*.¹²⁸

Sv. Stanislav a jeho kult bol prostriedok, ktorým sa Boleslav V. Hanblivý snažil obhájiť nárok na zjednotenie Poľského kráľovstva pod Krakovom. Poklonením sa jeho hrobu Štefan zjavne vyjadril podporu tohto nároku. Ritualizované verejné konanie kráľa bolo základom reprezentácie jeho moci¹²⁹ a v tomto prípade alegóriou *in factis*.

Přemysl Otakar II. sa tiež snažil získať Boleslava V. na svoju stranu, a to v podstate od svojho nástupu na trón. Aj on išiel cez osobu sv. Stanislava. Roku 1255, dva roky po zapojení sa poľských kniežat do bojov na podporu Bela IV., poslal krakovskému biskupovi list, v ktorom prisľúbil mier a odpustenie útoku „za rameno sv. [Stanislava]“.¹³⁰

Štefan V. má v historiografii povest' kráľa, ktorý mal tendenciu nepremyslieť veci do dôsledkov, ako napríklad útok na Korutánsko v roku 1259, a ktorý pod vplyvom svojej manželky¹³¹ prebral veľa zvykov od Kumánov. Obraz jeho osoby do veľkej miery vychádza zo zahraničných stredovekých kroník, čiastočne ho však možno pokladať za opodstatnený. Poklonenie sa hrobu sv. Stanislava bol sofistifikovaný diplomatický ťah, podľa všetkého pre Štefana netypický. Akt uctenia pozostatkov bol jednoduchý, no zároveň mal z poľského pohľadu veľký význam. Na zvolenie tohto postupu bola potrebná zorientovanosť v politickej aj spoločenskej situácii v Poľsku. Hypoteticky, Štefanovi mohla poradiť jeho sestra krakovská kňažná (sv.) Kunigunda.

Okrem uctenia si hrobu sv. Stanislava sa v *Letopise krakovských františkánov*, *Traskom letopise* aj v *Długoszovej kronike* objavuje priamo zmienka o uzavretí spojenectva medzi Štefanom V. a Boleslavom V. Hanblivým. V *Traskom letopise* je informácia, že uzavreli medzi sebou mier a spojenectvo. *Letopis krakovských františkánov* a *Długosz*, ktorý pravdepodobne čerpal z neho, o procese uzavretia spojenectva informujú o niečo

121 Ibid., s. 54.

122 *Vita sanctae Kingae*. In MPH IV, ref. 6, s. 710-711.

123 *Vita maior*. In MPH IV, ref. 6, s. 392-393.

124 Ibid.

125 KUZMOVÁ, ref. 8, s. 56-57.

126 KĘTRZYŃSKI (komentár) *Vita minor*. In MPH IV, ref. 6, s. 238.

127 KĘTRZYŃSKI (komentár) *Miracula s. Stanislai*. In MPH IV, ref. 6, s. 286.

128 *Vita maior*. In MPH IV, ref. 6, s. 319-438.

129 ZUPKA, ref. 74, s. 203, 213-214

130 RBM II, ref. 3, č. 71, s. 27-28.

131 Pozri ORSÁGOVÁ, Zuzana. *Maria Laskaris and Elisabeth the Cuman : Two Examples of Árpáadian Queenship*. MA Thesis. Budapest : CEU, 2009.

obširnejšie. Oba pramene sa ako jediné zhodujú na dni Štefanovho príchodu do Krakova „na siedme septembrové kalendy“ (26. august) a na uzavretí spojenectva prísahou „nad drevom Pánovho kríža“.¹³²

Prísaha na kríž alebo iný náboženský/symbolický objekt bola základným spôsobom uzatvárania stredovekých dohôd. Keďže tento predmet reprezentoval vyššiu moc, mal sa na toho, kto by prísahu porušil, zniest' Boží hnev.¹³³ Rovnako štandardná ako prísaha na kríž bola aj prísaha na *Písmo*.¹³⁴ Aj pri iných zahranično-politických stretnutiach Boleslava V. Hanblivého sa spomína prísaha na kríž. Záznam v *Haličsko-volynskom letopise* k roku 1262 spomína „*snem ruských kniežat s poľským kniežaťom Boleslavom*“ v Tarnove, kde „*uzavreli zmluvu o ruskej a poľskej krajine a utvrdili ju prísahou na kríž*“.¹³⁵ Štefan V. sa zmieril s otcom v roku 1262 prísahou na evanjeliá a drevený kríž.¹³⁶

Na rozdiel od prísahy je návšteva hrobu sv. Stanislava ojedinelá záležitosť. Nepodarilo sa mi nájsť zmienku, že by si niekto iný prišiel uctiť hrob sv. Stanislava.¹³⁷ Ten sa v poľských letopisoch vyskytuje v súvislosti s jeho investitúrou na post biskupa, smrťou a kanonizáciou; dajú sa nájsť skrátené aj dlhšie prepisy legend o ňom, Boleslav II. býva označený ako „*ten, čo zabil sv. Stanislava*“ a Stanislav býva zmieny pri tých, čo sa zaslúžili o jeho vysvätenie, či boli pri prenášaní jeho ostatkov, no návšteva jeho hrobu sa spomína len v súvislosti s bytým Štefana V. v Krakove.¹³⁸

V poľských dejinách však figuruje iné známe uctenie si ostatkov svätca. Roku 1000 sa prišiel pokloniť hrobu sv. Vojtecha do Hnezdna cisár Oto III., o čom informuje *Kronika Thietmara z Merseburgu*, ktorý žil na prelome 10. a 11. storočia.¹³⁹ Podľa Thietmarovho opisu sa Oto III. dozvedel o smrti sv. Vojtecha a ponáhlal sa k nemu pomodliť. Na hranice mu šiel oproti Boleslav I. Chrabrý. Po veľkolepom prijatí sa vydali k Hnezdnu, a keď už bolo mesto na dohľad, cisár sa vyzul a „*šiel k nemu bosý, ako prosebník*“. Následne tam zriadil arcibiskupstvo, novú poľskú cirkevnú provinciu, a pri tej príležitosti mu daroval sväté relikvie. Na oplátku venoval knieža cisárovi „*mnoho nádherných darov*“, tristo bojovníkov v plnej zbroji a odprevadil ho až do Magdeburgu.¹⁴⁰

132 Rocznik Traski. In MPH II, ref. 6, s. 841; Rocznik francizkański krakowski. In MPH III, ref. 6, s. 49: „*Fecit quoque predictus rex pacem et concordiam cum Boleslao perpetuam prestito super cruce[m] de ligno Domini iuramento...*“

133 BEREND, Nora. Oath-taking in Hungary. A window on medieval social interaction. In DENSEN, Nancy van – GÓRECKI, Piotr S. (eds.). *Central and Eastern Europe in the Middle Ages : A Cultural History*. London : I. B. Tauris, 2009, s. 42. ISBN 9781845118518; ZUPKA, ref. 74, 220.

134 BEREND, ref. 161, s. 48.

135 HVL, ref. 32, s. 107. Boli tam Daniel Haličský so synmi Levom a Švarnom i Vasilko so synom Vladimírom.

136 ZUPKA, ref. 74, 220.

137 MPH II, III, ref. 6; *Długoszov letopis* VII a VIII, ref. 111.

138 MPH II, ref. 6, s. 189, 296-300, 485, 489, 490, 571, 572, 778, 795, 805, 808, 811, 816, 830-831, 838, 841, 853, 874, 877-878, 882, 919, 932; MPH III, ref. 6, s. 22, 49-50, 66-68, 72, 124-125, 132, 134, 145-149, 168-169, 203-204, 206, 216, 220, 228, 277, 279, 282, 286, 293, 303, 307, 328, 329, 342-345, 359-360, 393, 406, 448, 451, 624-625, 672, 679, 681, 705, 714-715, 719, 764-765, 782.

139 HOLTZMANN, Robert. (komentár) Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg und ihre Korveier Überarbeitung. In HOLTZMANN, Robert (ed.). *MGH SS rer. Germ. N. S. IX*. Berlin : Weidmansche Buchhandlung, 1935, s. 28-32.

140 Ibid., s. 182-185. K *adventus regis* pozri ZUPKA, ref. 84, s. 99-109.

Poľský pohľad na udalosť prezentuje o sto rokov mladšia *Kronika Galla Anonyma*. Gallus o niečo obsirnejšie opísal veľkolepé priatie Ota III., ale hlavne doplnil, že keď to všetko cisár videl, rozhodol sa Boleslava korunovať za kráľa, lebo sa „nehodí, aby tak veľký muž bol nazývaný len kniežaťom“. Mal ho korunovať „cisárskym diadémom, ktorý si strhol z hlavy“ a mal mu darovať právo investitúry v Poľsku.¹⁴¹

Povýšenie Boleslava I. Chrabrého na kráľa sa zakotvilo v poľskej letopiseckej a kronikárskej tradícii. O návšteve Ota III. v Hnezdne sa zmieňujú viaceré poľské pramene.¹⁴² Úzko súvisí aj s kultom sv. Stanislava, respektíve je do neho zahrnutá. Myšlienka obnovenia kráľovstva vo Vita maior je priamo prepojená s jeho vznikom za Boleslava I. a rozpadom za Boleslava II. Smelého, ktorý ho zabitím Stanislava zničil.¹⁴³ Tak v ňom aj nasledujú kapitoly „26. O rozpade/strate Poľského kráľovstva“ a „27. O obnove Poľského kráľovstva“.¹⁴⁴ Jeden z letopiseckých záznamov o Otovej návšteve Hnezdna priamo odkazuje na život sv. Stanislava.¹⁴⁵ Štefan V. mohol teda návštevou hrobu sv. Stanislava odkazovať aj na to, čo v tom čase interpretovali a prezentovali ako moment vzniku Poľského kráľovstva.

V *Długoszovej kronike* je opis návštevy Štefana V. rozsiahlejší ako v ostatných zachovaných prameňoch. Súvisí to s obdobím jej vzniku aj s jej charakterom. Oproti svojim letopiseckým zdrojom obsahuje tri veci navyše. Boleslav aj so (sv.) Kunigundou išli Štefanovi naproti „po siedmy mil'ový kameň“;¹⁴⁶ zväčšil sa rozsah a okázalosť pohostenia uhorskej delegácie a na záver kniežací pár obdaroval Štefana a jeho veľmožov a odpredal ich až po Starý Sącz.¹⁴⁷ Všetky tri pripomínajú Thietmarovo a Gallovo rozprávanie o návšteve Hnezdna Otom III. Keďže Długosz tvoril s odstupom približne dvesto rokov, najskôr ide o zdôraznenie odkazu na známu udalosť.

Na konci augusta 1270 sa Štefan vrátil do Uhorska a vzhľadom na nasledujúce udalosti sa dá povedať, že s prísľubom pomoci v prípade konfliktu s českým kráľom.

Boje s Přemyslom Otakarom II.

Na jeseň 1270, predtým ako došlo k obnoveniu konfliktu, Přemysl Otakar II. vyzval Štefana V. uzavrieť prímerie. Odvolával sa na kresťanskú lásku a príbuzenské vzťahy medzi nimi.¹⁴⁸ Stretnutie, na ktoré prišiel český kráľ aj s vojskom,¹⁴⁹ sa uskutočnilo na dunajskom „ostrove rovnako vzdialenom od Bratislavy ako od Potenburgu“ v zastúpení ôsmich osôb za každú stranu, ktoré mali udelenú plnú moc od kráľa rokovať.¹⁵⁰

141 Galla kronika. In MPH I, ref. 6, s. 400-402; MORAVOVÁ – WIHODA, ref. 116, s. 32-34.

142 Mnohokrát zaradenú do roku 1001, 1002 alebo 1003. Napr. Rocznik Malopolski. In MPH III, ref. 6, s. 143; Rocznik Traski. In MPH II, ref. 6, s. 829; Rocznik Sedziwoja. In MPH II, ref. 6, s. 873.

143 KUZMOVÁ, ref. 8, s. 56.

144 Vita maior. In MPH IV, ref. 6, s. 391-392.

145 Kronika Mierzwjy. In MPH II, ref. 6, s. 189.

146 TURKOWSKA, ref. 113, s. 169.

147 Ibid., s. 169-170.

148 CDH IV/3, ref. 3, s. 422-423 (datované do roku 1267); CDC III, ref. 2, č. 147, s. 242-243.

149 MIKA, ref. 1, s. 73.

150 CDC III, ref. 2, č. 147, s. 243. Prvú edovanú úpravu listiny vydal DOBNER, Gelasius (ed.). *Monumenta Historica Bohemiae II*. Praha: Regii Typographii, 1768, č. 45. s. 368 v roku 1768, odkiaľ ju opísal Fejér

Zmena politickej situácie po smrti Bela IV. bola očakávaná a spomínaný útek šľachty aj s pokladom do Čiech všetko skomplikoval. Přemysl Otakar potreboval udržať pre neho výhodný *status quo* vo vzťahu s Uhorskom. Štajerská šľachta nebola upokojená a Filip Sponheimský vyvíjal snahy na uplatnenie svojich nárokov na Korutánsko, takže mohol očakávať, že jedni či druhí budú u Štefana hľadať podporu.

Rokovanie za prítomnosti oboch kráľov a uzavretie prímeria sa uskutočnilo na sviatok sv. Havla 16. októbra 1270. Spomedzi uhorských šľachticov je potvrdená len účasť dobockého komesa a severínskeho bána Vavrinca.¹⁵¹ Obaja králi sa písomne zaviazali udržiavať mier „od sviatku sv. Martina na dva roky“, čiže do 11. novembra 1272. Za porušenie hrozila exkomunikácia.¹⁵² Treba poznamenať, že Přemyslovi Otakarovi bola už dávnejšie udelená výsada, že ho mohol exkomunikovať len pápež,¹⁵³ a v tom čase trvala sedisvakancia, ktorá sa ukázala byť najdlhšou v dejinách, takže ho nebolo možné platne vylúčiť z cirkvi.¹⁵⁴ Podľa Štefanovho vyjadrenia prímerie bolo podpísané pod nátlakom a vďaka „zrade, úkladu a lstivosti“ českého kráľa.¹⁵⁵

Po uzavretí prímeria sa český kráľ venoval povstaniu v Korutánsku a Kraňsku. V novembri 1270 uskutočnil výpravu na juh, kde potlačil odboj. V čase pred Vianocami sa vydal na spätočnú cestu. Vtedy Štefanovo uhorsko-kumánske vojsko vpadlo do Rakúska a Štajerska. Jeho časť čakala v horskom priesmyku na Přemyslov návrat. Ten sa to dozvedel a Alpy prekročil na inom mieste.¹⁵⁶ Väčšina zachovaných prameňov k tejto udalosti je rakúskej alebo českej proveniencie; zachoval sa aj list, v ktorom sa Přemysl Otakar II. sťažoval Svätej stolici.¹⁵⁷

Na jar 1271 český kráľ na pravom brehu Moravy zhromaždil spojené rakúsko-české vojsko a na odvetu začiatkom apríla vstúpil do Uhorska. Dobil Stupavu, Devín a Bratislavu.¹⁵⁸ Nechal v nej časť posádky poverenú výstavbou mostu cez Dunaj a vybral sa

CDH IV/3, ref. 3, s. 422-423 v roku 1829 a aj Palacký do svojho diela *Über Formelbücher* vydaného v roku 1842. Prepis prebral aj Wenzel CDC III, ref. 3, č. 147, s. 243 v roku 1862 z Palackého. Dobner však nepísal celú listinu. Rozboru podobných stretnutí (napr. Přemysla Otakara II. s Rudolfom Habsburským) sa venoval SCHWEDLER, Gerald. *Herrschaftstreffen des Spätmittelalters. Formen – Rituale – Wirkungen*. Ostfildern : Jan Thorbecke Verlag, 2008, s. 167-179. ISBN 9783799542722.

151 CDC XII, ref. 3, č. 39, s. 41; CDH V/1, ref. 3, s. 99-102.

152 RBM II, ref. 3, č. 726, s. 281; CDC III, ref. 3, č. 148, s. 244-245.

153 Výsadu mu udelil pápež Alexander II. 9. júla 1255. RBM II, ref. 3, č. 59, s. 23.

154 Predchádzajúci pápež Kliment IV. zomrel 29. novembra 1268. Sedisvakancia skončila po takmer troch rokoch zvolením pápeža Gregora X. v septembri 1271. HAYEZ, Michel. Clemens IV. In LexMA, ref. 26; ADAMS, John Paul. *Sede vacante*. [online], url:[www.csun.edu/~hcfll004/SV1268.html] [cit. 2015-05-25].

155 CDC XII, ref. 3, č. 39, s. 42; CDH V/1, ref. 3, s. 99-102: „...tamen fraude et insidijs ac versucijs dicti Regis...“ Palacký vníma toto prímerie ako mier po vojne v lete 1270, o ktorej sa nezachovalo „kdy, kde a která byla vedena“. PALACKÝ, ref. 7, s. 46.

156 ŽEMLIČKA, ref. 20, s. 167; Hermanni Altahensis Annales. In MGH SS XVII, ref. 5, s. 406.

157 RBM II, ref. 3, č. 768, s. 308; CDC III, ref. 3, č. 155, s. 260-261.

158 LYSÁ, Žofia. *Bratislava na ceste k privilegiu 1291 : Štúdie k dejinám Bratislavy v 13. storočí*. Bratislava : HÚ SAV, 2014, s. 117-118. ISBN 9788089396313; LYSÁ, Žofia. Bratislava. In ŠTEFÁNIK, Martin – LUKAČKA, Ján et al. *Lexikón stredovekých miest na Slovensku*. Bratislava : HÚ SAV, 2010, s. 105-139. ISBN 9788089396115.

smerom na Svätý Jur, Pezinok a Červený Kameň, ktoré rovnako ako Trnava¹⁵⁹ útoku jeho oddielov neodolali. Za Trnavou víťazné vojsko prekročilo Váh a dobylo Nitru,¹⁶⁰ potom sa vrátili do Bratislavy. Do začiatku mája český kráľ ovládol celú naddunajskú časť Uhorska ležiacu „medzi Moravou a Poľskom“.¹⁶¹ Štefanove uhorsko-kumánske oddiely sa pokúsili zabrániť invázemu vojsku prekročiť Dunaj. S obranou pokračovali pred Mošonom, ale aj ten bol dobytý. Štefan sa vyhýbal priamemu stretu takmer dva mesiace. Invázemu vojsku postupne začali dochádzať zásoby. Na jednaniach s palatínom Mojšom Přemysl Otakar II. pravdepodobne požadoval dobyté územia za to, že s vojskom odtiahne. Štefan nesúhlasil. Nakoniec sa dohodli na niekoľkodňovom prímerí.¹⁶²

K bitke napokon došlo 21. mája 1271 neďaleko rieky Ráb. Podľa listu Přemysla Otakara manželke z listára Henricha z Isernie české vojsko na hlavu porazilo Uhrov a Kumánov a pri ústupe ich zahnilo do rieky, kde sa mnohí z nich utopili.¹⁶³ Długosz poznamenal, že Přemysl Otakar sa vrátil do Rakúska ovešaný vojnovou korisťou po tom, ako stratil veľa vojakov v rozhodujúcej bitke pri rieke Ráb.¹⁶⁴ V donačnej listine Ladislava IV. Kumánskeho sa naopak spomína účasť šľachticov v bitke proti českému kráľovi „pri rieke Ráb, kde ... [Štefan] dosiahol šťastné víťazstvo“¹⁶⁵ a vo verziách *Kroniky 14. storočia* sa píše, že Štefan českého kráľa „hrdinsky premohol a zahnil na útek“.¹⁶⁶ Přemysl sa po bitke stiahol z Uhorska, a to aj kvôli nedostatku zásob. Rozpustil vojsko a na Turíce koncom mája sa vrátil do Čiech.¹⁶⁷ Vzápätí, v júni 1271,¹⁶⁸ Štefan so svojimi vojskami vtrhol do Rakúska a na Moravu a zopakoval predvianočné plienenie.¹⁶⁹

Dňa 9. júna 1271 Boleslav V. Hanblivý „s nespočetnými tisícami Ruténov (Rusov), Kumánov a Litovcov“ a Konrád II. Mazovský s jeho vojenskými oddielmi napadli Sliezsko. Vyrabovali a spálili dediny i kostoly v blízkosti Vroclavu. Vďaka listom pobúreného vroclavského biskupa Tomáša II. sa zachoval presný dátum útoku, zoznam zúčastnenej poľskej šľachty a kompletný zoznam škôd od očitého svedka.¹⁷⁰ Keďže biskup nevenoval veľkú pozornosť zahraničným účastníkom, kto boli Rutheni vo vojsku Boleslava Hanblivého dopĺňa *Haličsko-Volynský letopis*. Podľa neho išli na pomoc proti vroclavskému kniežaťu Lev a Mstislav Danielovič a pravdepodobne aj ich synovec Vasilko.¹⁷¹

159 RÁBIK, Vladimír. Trnava. In ŠTEFÁNIK – LUKAČKA, ref. 160, s. 523-551.

160 LUKAČKA, Ján. Nitra. In ŠTEFÁNIK – LUKAČKA, ref. 160, s. 283-293.

161 CDH V/1, ref. 3, s. 108-113.

162 VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III.*, ref. 8, 135-136; Continuatio Vindobonensis. In ERTZ, George Henrich (ed.). MGH SS IX. Hanover : A. Hahnian, 1851, s. 703-704.

163 CDH V/1, ref. 3, s. 113-114.

164 TURKOWSKA, ref. 111, s. 215-216.

165 CDH V/2, ref. 3, s. 99.

166 SZENTPÉTERY, Imre (ed.). *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis arpadianae gestarum I*. Budapest : Academia Liter. Hungarica, 1937, s. 470; SOPKO, Július – LENGYELOVÁ, Tünde (prekl.). *Viedenská maľovaná kronika. Chronica Picta. Marek z Káľtu : 1358 – 1370*. Bratislava : Perfekt, 2016, s. 131, 260. ISBN 9788080467708.

167 Hermanni Altahensis Annales. In MGH SS XVII, ref. 6, s. 406.

168 TURKOWSKA, ref. 111, s. 215-216.

169 Hermanni Altahensis Annales. In MGH SS XVII, ref. 6, s. 406.

170 IRGANG, Winfried (ed.). *Schlesisches Urkundenbuch IV*. (ďalej SU). Köln; Wien : Böhlau Verlag, 1988, č. 124, s. 91-100.

171 HVL, ref. 33, s. 113. Vasilko je medzi spojencami v mieri. CDC III, ref. 3, č. 152, s. 248-256.

Predošlý sliezsky (vroclavský) knieža Henrich III. zomrel v roku 1266. Jeho maloleté deti, medzi nimi budúci knieža Henrich IV. Probus, boli najprv v opatere jeho brata salzburského arcibiskupa Vladislava, ten však v apríli 1270 zomrel.¹⁷² Regentom sa po jeho smrti stal Přemysl Otakar II. odvolajúc sa na predchádzajúce dohody s Henrichom III. a sliezskeho následníka presťahoval na pražský kráľovský dvor.¹⁷³ Henrich IV. Probus oficiálne nastúpil na kniežací stolec až na jeseň v roku 1271.¹⁷⁴ Útok na Sliezsko bol útokom na českého kráľa a sliezsky knieža sa nachádza medzi spojencami Přemysla Otakara II. v mierovej listine so Štefanom V.¹⁷⁵ Dá sa tvrdiť, že rabovanie okolia Vroclavu bolo výsledkom dohovoru poľských a haličských kniežat s uhorským kráľom. S ohľadom na časový sled udalostí nie je možné, že by išlo o nezávislú udalosť, ale ani to, že by celá akcia bola dohodnutá už pri návšteve v Krakove.

Niektorí historici uvádzajú, že sa útoku na Vroclav zúčastnili aj Boleslav Pobožný a Leško Čierny.¹⁷⁶ Ani jeden z nich sa však v svedectve biskupa Tomáša II. nespomína.¹⁷⁷ Leško Čierny bol v následnej mierovej listine zahrnutý medzi českých spojencov.¹⁷⁸ Veľkopoľský knieža Boleslav Pobožný tam taktiež nemohol byť prítomný.¹⁷⁹ Okolo 30. novembra 1270, krátko po uzavretí prímeria medzi Přemyslom Otakarom II. a Štefanom V., navštívil Krakov.¹⁸⁰ Účelom tejto návštevy bolo, okrem iného, obnovenie spojenectva medzi poľskými kniežatami a Uhorskom.¹⁸¹ V rovnakom čase však brandenburský markgróf Oto III. začal obnovu pohraničného hradu Santok,¹⁸² čím porušil mierovú zmluvu s Boleslavom Pobožným z roku 1265, podľa ktorej obe strany obetovali jeden hrad – Brandenburg nechal zničiť Santok a Veľkopoľsko hrad Drezdenko,¹⁸³ a Boleslav to musel odísť riešiť. V čase útoku na Vroclav viedol expedíciu na Santok. Dianie na západnej hranici medzi Brandenburgom a Veľkopoľskom skrížilo plány poľských švagrov Štefana V., no načasovanie obnovy hradu Santok, či pokusu o jeho znovudobytie, mohlo byť koordinované s udalosťami na juhu. Boleslav Pobožný by musel situáciu riešiť aj bez spojenectva s Uhorskom, no brandenburský markgróf bol spojencom Přemysla Otakara II. – Oto III. mal za manželku Boženu (Beatrix), sestru českého kráľa,¹⁸⁴ a zúčastnil sa

172 SZCZUR, ref. 12, s. 300-301.

173 Winfried Irgang tvrdí, že bol celý čas vychovávaný vo Vroclave, keďže pramene dokladujúce pobyt v Prahe pokladá za nedôveryhodné. Existujú však ďalšie indicie potvrdzujúce teóriu o pražskom pobyte Henricha IV. Henrichova inaugurácia bola pozdržaná práve kvôli bojom so Štefanom V. Podľa všetkého sa dokonca osobne zúčastnil ťaženia do Uhorska. BAR, Přemysl. *Monarchie slezských Jindřichů (1201 – 1290)*. Dizertačná práca. Brno : MU, 2010, s. 87-88, s. 90.

174 CDH V/1, ref. 3, s. 124.

175 SZCZUR, ref. 12, s. 299-301. Pozri aj BAR, ref. 175, s. 88-92.

176 SZCZUR, ref. 12, s. 267.

177 SU IV, ref. 172, č. 124, s. 91-100.

178 CDH V/1, ref. 3, s. 124.

179 SZCZUR, ref. 12, s. 277-278.

180 GIEYSZTOR, Alexander et al. (ed.). *Kronika Wielkopolska*. Warszawa : Państwowe Wydaw. Naukowe, 1965, s. 289.

181 WŁODARSKI, ref. 7, s. 55.

182 Rocznik Wielkopolski. In MPH III, ref. 6, s. 36.

183 GIEYSZTOR, ref. 182, s. 282.

184 VANÍČEK, ref. 8, s. 63-64.

napríklad aj na českej výprave v roku 1253 do Pruska.¹⁸⁵ Veľkopoľské vojsko v roku 1271 vyrabovalo a zdevastovalo santocké kastelánstvo a mestá v okolí, založené na ne-meckom práve.¹⁸⁶ Najväčším argumentom na spájanie veľkopoľskej vojenskej výpravy s útokom Uhorska, Malopoľska a Haliča na Sliezko, Moravu a Rakúsko je zahrnutie Boleslava Pobožného aj Ota III. do mierovej zmluvy medzi Štefanom V. a Přemyslom Otakárom II.¹⁸⁷

Po útokoch na přemyslovské dŕžavy a „satelity“ došlo k mierovým rokovaniam v Bratislave obliehanej uhorsko-kumánskym vojskom.¹⁸⁸ Mierové zmluvy za Uhorsko tam boli vystavené 3. júla, za České kráľovstvo v Prahe 14. júla. Hranice medzi kráľovstvami sa mali vrátiť do podoby, ktorú mali za panovania Bela IV. Přemysl Otakar II. si nenárokoval územia, ktoré dobyl. Uhorský kráľ sa natrvalo vzdal akýchkoľvek nárokov na Štajersko, Korutánsko, Kraňsko a Vindickú marku, a sľúbil nespochybňovať práva Přemysla Otakara na ne. Okolo hraníc bola vytvorená širšia demarkačná línia, na území ktorej právomoc rozsudzovať spory dostali poverení zástupcovia oboch strán. Štefanovi pripadli hrady šľachticov, ktorí prešli na českú stranu. Králi sa zaviazali neprijímať prebehlíkov z druhej strany. Henrich Kőszeg so svojimi synmi mohol zostať na českom dvore, ale prišiel o majetky v Uhorsku. Šľachtici Viliam zo Schärffenbergu a Mikuláš z Löwenbergu, ktorí sa utiahli k Štefanovi V., mali byť na Přemyslovi žiadosť vyhnaní. Rovnako sa Štefan zaviazal nepodporovať ďalej Filipa Sponheimského. Za mier sa zaručili dvaja a dvaja zahraniční spojenci – z uhorskej strany Karol I. Sicílsky a Henrich Bavorský, z českej Henrich Meisenský a Oto III. Brandenburský. V mierovej listine bol spolu so sicílskym kráľom uvedený za Uhorsko aj francúzsky kráľ Filip III. Ten bol vzdialený príbuzný Arpádovcov, ale reálnejšia väzba viedla práve cez Karola I. Sicílskeho, ktorý bol jeho strýkom.¹⁸⁹

Ustanovením Bratislavského mieru spor s českým kráľom pre Štefana V. skončil a zároveň sa zavŕšila spolupráca poľských kniežat s Arpádovcami.¹⁹⁰ Donáciou z roku 1272 Štefan V. porušil dohodu a Mikulášovi z Löwenbergu, ktorého sa v mieri zaviazal „vylúčiť a vyňať zo svojich služieb a milosti“,¹⁹¹ udelil hrad Samobor ako náhradu za majetky, o ktoré prišiel v Štajersku, pretože mu pomáhal v boji proti Přemyslovi Otakárovi II.¹⁹²

Poľské a haličské kniežatá neboli jedinými spojencami Štefana V. V lete 1271 sa k útokom na Rakúsko pridal aj Henrich Bavorský, ktorý zaútočil zo západu.¹⁹³ Štefan

185 ŽEMLIČKA, ref. 2, s. 98-99.

186 Rocznik Wielkopolski. In MPH III, ref. 5, s. 36.

187 CDH V/1, ref. 3, s. 124.

188 VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, ref. 8, s. 136.

189 CDC III, ref. 3, č. 152, s. 248-256; CDH V/1, ref. 3, s. 113-127; RBM II, ref. 3, s. 295-301. Filip III. bol manžel dcéry Belovej sestry Heleny. FMG – Capet [online], url:[fmg.ac/Projects/MedLands/CAPET.htm] [cit. 2015-05-10].

190 WYROZUMSKI, ref. 8, s. 7-21.

191 CDC III, ref. 3, č. 152, s. 255.

192 CDRC V, ref. 3, č. 84, s. 639-641. Listina je v diplomatári datovaná 6. augustom 1272, čiže dňom smrti Štefana V., ale v jej texte je zaznamenaný len rok vystavenia.

193 ŽEMLIČKA, ref. 20, s. 168.

mal vďaka svojej vlastnej sobášnej politike sieť spojencov, ktorú je možné nazvať južná koalícia. Dcéru Katarínu vydal za Štefana Dragutina, syna srbského kráľa Štefana Uroša I., mladšiu Máriu za spomínaného Karola z Anjou, najmladšiu dcéru Annu za Andronika (II.), syna a spoluvládcu byzantského cisára Michala VIII.¹⁹⁴ Štefan podporoval bulharského proticára Jakova Svetoslava, aj keď si Bulharsko zaradoval do titulatúry.¹⁹⁵ V mierovej listine sú všetci menovaní, ale zatiaľ nie je jasné, ako a či sa do konfliktu zapojili.

Záver

Vojna o babenberské dedičstvo reálne začala až v roku 1252, keď sa za rakúskeho a štajerského vojvodu naraz vyhlásili dvaja kandidáti. Prvé kolo bojov ukončil kompromisný mier medzi uhorským a českým kráľom, ktorí si v roku 1254 toto dedičstvo rozdelili.¹⁹⁶ Nároky na územia si robili skrz uznané dedičky Margarétu a Gertrúdu Babenberskú. V roku 1258 sa Štefan V. na poste štajerského vojvodu nechal zatiahnuť do sporu, ktorý znovu rozpútal vojnu. Ukončil ju mier po bitke pri Kressenbrunne v roku 1260, ktorú vyhrala česká strana. Gertrúda prestala figurovať v riešení sporu skôr, s Margarétou sa Přemysl Otakar II. rozviedol po Kressenbrunne. Po roku 1260 už teda nároky na držbu území nesúviseli s väzbou na rod Babenbergovcov.

Roku 1270 Přemysl Otakar II. právoplatne vládol v Rakúsku devätnásť rokov a v Štajersku desať. Napriek tomu sa obdobie od smrti Fridricha II. Babenberského (1246) do nástupu Rudolfa Habsburského v Rakúsku (1278) v nemecky písanej literatúre vyskytuje ako obdobie interregna.¹⁹⁷

Aj keď Štefan V. po nástupe na trón v roku 1270 rozpútal konflikt s českým kráľom, zisk Štajerska nebol jeho primárny cieľ, tým bola eliminácia moci Přemysla Otakara II., na ktorej mali záujem viacerí. Simultánne boje sa odohrali od severu na juh v pásme dlhom viac ako 500 kilometrov a zapojilo sa do nich minimálne desať vojvodstiev, kniežatstiev a kráľovstiev. Analýza návštevy v Krakove ukázala širší kontext uhorských ťažení v roku 1271, ktoré sa na prvý pohľad viažu na územia po Babenbergovcoch. Je na zváženie, či sa ešte dá hovoriť o vojne o babenberské dedičstvo, keď išlo o útok na panstvo Přemysla Otakara II. Nakoľko možno v tomto zmysle prehodnotiť aj konflikt po roku 1273, keď bol už hlavným oponentom Přemyslovca Rudolf Habsburský s Uhrami ako spojencami, je otvorené ďalšiemu bádaniu.

* Štúdiá bola podporaná grantovými projektami Vega 2/0109/14 *Komunikácia a spôsoby šírenia informácií v stredoveku* a Vega 2/0110/17 *Symboly, gestá a ceremónie v stredoveku*.

194 Prvá svadba sa konala po roku 1267, druhá bola dohodnutá na rok 1269, ale obrad sa uskutočnil roku 1270. Tretiu, ktorá sa konala v roku 1274, pravdepodobne dohodol ešte Štefan V. FMG – Hungary, ref. 58.

195 FINE, ref. 63, s. 176-178.

196 Tejto fáze konfliktu sa najnovšie venoval ROHÁČ, Peter. Boj o babenberské dedičstvo a I. česko-uhorská vojna 1252 – 1254. In *Vojenská história*, 2016, roč. 20, č. 1, s. 18-42. ISSN 0175-0046. Štúdiá vyšla v čase, keď bol tento text v redakčnom konaní.

197 Pozri napr. SCHEIBELREITER, ref. 8, s. 349-357.

DER KRIEG UM DAS ERBE DER BABENBERGER UND STEPHAN V.

ANGELIKA HERUCOVÁ

Eine Studie in dem Kontext des Krieges um das Erbe der Babenberger erläutert breit die Umstände des Besuchs von dem ungarischen König Stephan V. (1270 – 1272) in Krakau im August 1270, wo er einen Verbündeten gewinnen wollte und erfolgreich in der Person des Fürsten von Krakau Boleslaw V. der Schamhafte (und vermittelt auch andere Personen) gegen den böhmischen König Ottokar II. Přemysl gewann. Während seiner Reise besuchte er das Grab des heiligen Stanislaus, der wegen der Initiative des Krakauer Fürstenpaares heiliggesprochen wurde, womit er symbolisch und diplomatisch seine Unterstützung des Bestrebens ausdrückte, den Anspruch zu legalisieren, Polen unter Krakau zu einigen. Er führte danach mit dem böhmischen König einen Krieg, was als Wiederaufnahme des Krieges um das Erbe der Babenberger (Österreich und Steiermark) angesehen wird. Den Krieg beendete zehn Jahre zuvor der Frieden nach der Schlacht bei Kressenbrunn (1260) zugunsten von Ottokar Přemysl. Diese Geschehnisse bestimmten eine Dekade der inneren Kämpfe in Ungarn, voraus – die Rebellionen von Stephan V. gegen seinem Vater mit der Unterstützung des Siebenbürger Adels, der unter anderem mit Belas Haltung zu den Folgen der mongolischen Invasion unzufrieden war. Es erhebt sich die Frage, ob der ungarn-böhmische Krieg in den Jahren 1270 – 1271 eine Fortsetzung dieses Konflikts war. Nach dem Tod von Bela IV. zog der ungehorsame ungarische Adel, dem die Flucht nach Prag gelang, den böhmischen König in die inneren Probleme der Ungarn, was zum Kriegsausbruch führte – eines von den ersten deutlichen Anzeichen der beginnenden Adelsanarchie in Ungarn.

Mgr. Angelika Herucová
Historický ústav SAV – doktorandka
P. O. BOX 198, 814 99 Bratislava, Klemensova 19
e-mail: angelika.herucova@savba.sk